

מהדורה מיוחדת להגדת טו' בשבט

לאתר הקרייה-T

עד שנת תש"ן, נהגנו להפגש, קבוצה קטנה של חברים, לצרם טו' בשבט, שבציקר נסה סביב הכיבוד המסורתי והמיוחד.

מתוך רצון לצקת תוכן, לבטא את מהות החג המיוחד הלה: פריחת הארץ, בניינה, יישובה, יפעת הטבע ושפע הפירות שאדמתה מניבה; לשבת מסובין ליד שולחן צרוק באווירה תרבותית ומשפחתית, כדואמת "סדר פסח" - התאגש אצלי הרצון לצרוק "הגדת טו' בשבט".

ברציון הלה שיתפתי את רותי יצחקי-ריכטר ושרקו קורלצ'יק-ספקטור.

מהחומר שהיה לנו לבקטנו וצרכנו את המהדורה הראשונה להגדת טו' בשבט תש"ן.
(בלמנו - לא היה קיים מאון רחב של הגדות לטו' בשבט).

במשך השנים נוספו, נאצו ונצרכו שינויים. כפי שאפשר לראות בהגדה המקורית שלנו, ישנם קטעים שנכתבו בכתב יד; הדפסה במכונת כתיבה; "צבאות-יד" בשינויי צריכה, צילומים, וכו'.

בשנת ה'תשס"ח, שנת ה-60 למדינת ישראל, הוספתי צריכת מחשב וצבע. עד להשלמת המוצר הסופי מואסת מהדורה זו.

בדף הבא אציין המשפחות המארחות את "סדר טו' בשבט" המסורתי שלנו עד כה.

מי יתן, ונמשיך במסורת החגיגית הלו, בצוותא, עוד שנים רבות ובהריאות איתנה.

לא יהי !

דבורה סלם-אוסמכר

המשפחות המארחות, מאז התמסך "סדר א' בשבט"
וקריאת ה"הגדה" ליד שולחן ערוך לתפארה:

בית ספקאור שרקה וחיימקה	תש"ן
נדחה בשל מזחמת המפרץ	תשנ"א
בית זואמכר דבורה ואלי	תשנ"ב
בית זיו מגינה וברוק	תשנ"ג
בית זואמכר דבורה ואלי	תשנ"ד
בית זיו מגינה וברוק	תשנ"ה
בית ספקאור שרקה וחיימקה	תשנ"ו
בית זמיר אורה ויונתן	תשנ"ז
בית זואמכר דבורה ואלי	תשנ"ח
-	תשנ"ט
בית אויב מלי וארלה	תס"ס
בית זיו מגינה וברוק	תסס"א
בית זמיר אורה ויונתן	תסס"ב
בית בן-ארי ציפי ומשה	תסס"ג
בית זנדל עדינה ולייזר	תסס"ד
בית בן-אהרון חגית ואלי	תסס"ה
בית זיו מגינה וברוק	תסס"ו
-	תסס"ז
בית ספקאור שרקה וחיימקה	תסס"ח
הזמנה כתוחה לבית ריכטר רותי ואריק	תסס"ט
	תש"ע
	תשע"א
	תשע"ב
	תשע"ג
	תשע"ד
	תשע"ה

הגדת סדר טו' בשבט

גירסה זו בעריכת

רותי יצחקי-ריכטר ודבורה'לה סלפ-גוטמכר

סדר טו' בשבט היה נהוג בקהילות היהודים בגולה, והוא מסמל את הקשר לארץ ישראל ומסמל גם את חילופי העונות שבין החורף לאביב.

בכל קהילה הנהיגו מנהגים לאכילת מיני פירות:

(ענבים, תאנים, תותים וכיוצא באלה)	פירות שקליפתם ותוכם נאכלים
שהם סמל לעולם, לבריאה ולטבע.	
(זיתים, חרובים, תמרים, שזיפים ועוד)	פירות שקליפתם נאכלת ותוכם נזרק
שהם סמל לעשייה.	
(שקדים, אגוזים, בטנים, בננה ועוד)	פירות שקליפתם נזרקת ותוכם נאכל
שהם סמל ליצירה.	

כמו כן, נוהגים להתחיל בכוס יין לבן – כסמל לעונת החורף ומסיימים בכוס יין אדום – כסמל להתעוררות הטבע.

המסורת שמרה גם ביטויי הערכה לאילן, כמו:

"איסור כריתתם אפילו בשעת חרום" או כמו "בשעה שכורתים את עץ האילן שעושה פרי – קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע".

או - האמרה היפה - "כי האדם עץ השדה";

ובני ישראל נצטוו לנטוע "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" וגו' ... (ויקרא יט, כג)

מסורת הנטיעות החלה במושבות ארץ ישראל הראשונות.

בשנת תרס"ח (1908) הכריזה הסתדרות המורים שבא"י לעשות מנהג את יום טו' בשבט לחג הנטיעות.

טו' בשבט, חג שמחת האילנות – עם פריחת השקד, שעליו נאמר, שהוא שוקד לקבל את פני האביב לפני כל חבריו, בלבוש צחור נאה.

טו' בשבט, חג, שמסמל את הקשר ואת האהבה לארץ ישראל ולטבע.

המנון אטווי פאסט

מאָיט: ע. פּאָסט
פּאָחן: מ. זאַציראַ

ברחבי כרמי מולדת
השקד כבר פורח,
הנרקיס נותן ריח,
מתנוסס תכול רומ.

נצא נא כולנו
אל אים ואל אבא,
כי חם הוא אטבא
כי חם הוא היום.

תבורכנה הידיים
השלוחות פה לזרוע,
אם אשתוף ואם אנטווע
אמלח וצד יא.

נצא נא כולנו

שירי:

כק הולכים השותפים

מאָיט: י. שנהר
פּאָחן: י. אדמון

כק הולכים השותפים
רון בלב ואת ביד
מן הציר ומן הכפר
מן הצמק, מן ההר
ב ט ו' ב ש ב ט .

פירות חמישה-עשר

נצמי שמר

שלא על צירי כל הליפה נח
אל ארצות החוט אהובי הלב
שלא על צירי והליפה קר
מארצות החוט אי יביא תמר.

דבש התאנה, מתק החרוב
ואורחת אמאים צמוסי כל-טוב
הנה שוב ישוב שם לבי
ומע תפוח זהב אי יביא.

שלא על צירי נח כמו טלית
מארצות החוט מה הבאת לוי?
שלא על צירי, שלא על פני
ובתוך הפרי כל אצור.

אתן במדבר

מאָיט: ישעיהו מא
פּאָחן: ד. זלצר

אתן במדבר נטע ארז
שיטה והדס ועץ שמן
אשים בערבה ברש
תדהר ותאשור יחדיו.

אנחה: נמזוג כוס יין לבן. (מוזגים, אך עדיין לא שותים)

קריאה: היין הלבן מסמל את עונת החורף, כשהעצים עומדים בשלכת. לבן הוא צבעו של הנרקיס, של השלג הצח בפסגת החרמון ושל פריחת השקד.

אס/א'ס: (שותים כוס ראשונה) **לחיים! לחיים!**

קריאה: גם החצב, מבשר הסתיו, ואחותו העירית, מבשרת האביב, עוטים תפוחת לבנה, ולידם מלבינים שרידי החוח, הקיפודן והברקן, שנותרו כנרות נשמה מהשנה שעברה.

קריאה: (מגביהים את גרגרי החיטה והשעורה)
הלחם הטוב, אבי המזון, נעשה מחיטה זו, הנמנית על שבעת המינים שהתברכה בהם ארצנו. בארצנו גילה החוקר אהרונסון את אגם החיטה התרבותית, וכנראה שמכאן פשטה לכל ארצות העולם.

אנחה: נתכבד כולנו בעוגה ובלחם, שנאפו מקמח החיטה.

שירה: **אלאו אסמינו בר**

אמיס: פ. אנדר
אחן: דוד להבי

**אלאו אסמינו בר ויקמינו יין
בתינו הואמיס, הואמיס מתינוקות
ופהמתנו פורה היא.
מה עוד תקשי מאתנו מכורה
ואין ואין צדיין?
מה עוד תקשי מאתנו מכורה
ואין ואין צדיין?**

קריאה: (מגביהים צימוקים ומיץ ענבים)
במשל יותם פנו העצים גם אל הגפן וביקשו: "לכי את מלוכי עלינו: ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, והלכתי לנוע על העצים" (שופטים ט')

קריאה: ומהו התירוש? התירוש הוא מיץ הענבים התוסס ביקב. היין והשיכר משמחים ומקדשים ומעבירים את האדם מן החול אל הקודש.

אנחה: נטעם מפרי הגפן המיובש, הצימוקים, ונלגום מיץ ענבים.

שיר שמח

שירי:

מלים: י. אורלנד
לחן: מ. זצירא

צלה ופער כאַס
והדליקנו כוח!
אַבוי לאַמתיאס
הליטה יס לאַמח!
הי, הי
הליטה יאַא
כא מי כא מי סנשמה בו;
הי, הי
כא איס בויסראא
ניצוץ סנשמה בו.
הי, הי...

אַט אַט ראַענו שח
וצצה סוקקנו -
הבה ונתלקח
מן השמחה שקנו.
הי, הי
הבה ונתמלא
שמחה שמחה כמלא קצין
הי, הי
שירו צלה, צלה,
צלה ופער היין!
הי, הי...

קריאה:

(מגביהים התאנים המיובשות)
"התאנה חנטה פגיה וגפנים סמדר נתנו ריח. קומי לך רעיתי יפתי ולכי
לך" (שיר השירים ב 13).
"וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחריד" (מיכה ד', ד)

אנחה:

נטעם מן התאנים, שקורין חכמינו גרוגרות ודבלים.

קריאה:

(מגביהים הרימון)

פרי הרימון, מכיל מאות גרעינים עסיסיים, יש האומרים 613, על פי
תרי"ג מצוות. הרימון מסמל בתרבויות שונות שפע ופריון, יופי
וחוכמה. בשל יפי הפרי וערכיו הסמליים, נפוץ השימוש בצורתו
לעיטור עמודים ומבנים, מטבעות, לבוש ועוד, ומקומות רבים קרויים
על שמו. הרימון נודע גם בסגולותיו הרפואיות.

קריאה:

(מגביהים את הזיתים ושמן הזית)

ארצנו היתה ארץ הדגן, התירוש והיצהר. היצהר הוא שמן הזית,
ששימש בימי קדם למאכל, והיה המקור העיקרי למאור. אדם שלא
השיגה ידו שמן זית, נידון לשבת בחושך בלילות החורף הארוכים.

קריאה: למה נמשלו בני ישראל לזית? לומר לך: מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיתתו, אף ישראל אינם חוזרים למוטב אלא על ידי ייסורים.

קריאה: הזית משמש סמל לשלום, ולכן נשלחה היונה על ידי נח להביא ענף של זית, שנאמר: "ויוסף לשלוח את היונה מן התיבה, ותבוא היונה לעת ערב, והנה עלה זית טרף בפיה" (בראשית ח')

קריאה: הזית שימש גם סמל לפריון ולברכה כלכלית. שנאמר: "בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנד" (תהלים קכ"ח).

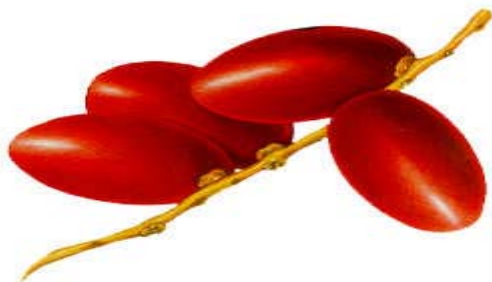
קריאה: גם נס חנוכה נעשה בשמן הזית, שהספיק לבעירה במשך שמונה ימים.

אנחה: עתה נטעם מפרי עץ הזית ומשמנו המעולה. (טובלים פת בשמן זית ואוכלים עם זיתים ירוקים ושחורים).

קריאה: (מגביהים את התמרים)
ארצנו היא ארץ זבת חלב ודבש. ומהו הדבש? יש אומרים שהכוונה למֶתֶק התמר, שנמנה אף הוא על שבעת המינים, וגידולו היה נפוץ בעבר בבקעת הירדן ובערבה. כשגלו ישראל מארצם, פסק בה גידול התמר, והוא חודש על-ידי בן ציון ישראלי ויאני אבידוב, שחירפו נפשם והבריחו ארצה זנים חדשים מעירק. בזכותם מלאה הערבה מטעי תמרים משובחים המפרנסים בכבוד את בעליהם.

קריאה: התמר מנוצל בצורות רבות:
"תמרה זו אין בה פסולת, אלא תמרים לאכילה, לולבין להילול, חֲרִיֹת" לסיכוך, סיבים לחבלים, סנסינים לְכַבְּהָ, שְׁפַעַת קורות לקרות בהן את הבית." (בראשית רבה מא)
"חֲרִיָה/חֲרוֹת = ענף עץ התמר.

אנחה: נטעם תמרים לחים ויבשים ממטעי עמק הירדן, עמק בית שאן יטבתה ועין גדי.

צדיק כתמר יפרח

(תהילים צ"ב, 13)
 לחן: עממי
 צדיק כתמר יפרח
 כארז בלבנון ישגה

בין נהר פרת ונהר חדקל

מלים: חיים נחמן ביאליק
 לחן: עממי מזרחי

בין נהר פרת ונהר חדקל
 על-הנהר מתמר דקל
 ובדקל, בין עפאיו,
 תשכך-ן-לה דוכיפת זהב.

צפור זהב! עופי חוגי,
 צאי ובקשי לי בן-זוגי,
 ובאשר תמציאיהו -
 כפתי אותו והביאוהו.

אך אם-אין לך חוט השני
 דברי שלום אל-חתני;
 מה-תגידי לו? הגידי:
 נפשי יוצאת אל-ידידי.

אמרי לו: הגן פורח,
 נעול הוא ואין פותח;
 רמון פז שם יש בין עליו -
 אך אין מי שיברך עליו.

שנים-עשר ירחים

מלים ולחן: נעמי שמר

באיר הכ' ל צמח
 בסיון הבכיר
 בתמוז ואב שמחנו
 אחר קציר

תשרי חשון כסלו טבת
 חלפו חלפו ביעף
 גם שבט אדר ניסן איר
 סיון תמוז ואב

ובבוא אלול אלינו
 ריח סתו עלה
 והתחלנו את שירנו
 מהתחלה

בתשרי נתן הדקל
 פרי שחום נחמד
 בחשון ירד יורה
 ועל גגי רקד

בכסלו נרקיס הופיע
 בטבת ברד
 ובשבט חמה הפציעה
 ליום אחד

באדר עלה ניחוח
 מן הפרדסים
 בניסן הונפו בכ"ח
 כל החרמשים

אנחה: נמזוג כולנו כוס שנייה של יין לבן, ונמזוג לתוכה כמה טיפות של תירוש אדום. (מוזגים, אך עדיין לא שותים).

קריאה: היין הלבן מסמל את החורף, והיין האדום מסמל את האביב. היין המהול מסמל את מלחמת האיתנים. מלכות החורף נוגעת במלכות האביב, אלא שעדיין החורף הוא השולט בכיפה. זיווגם מדמה את הכלניות והרקפות ופרחי השקד.

אסולט: (שותים כוס שנייה) - לחיים!

שיר ההודיה

מלים ולחן: מרדכי זעירא

לוית אותי ארצי בל' בן שקדיה
בז' הר חמתך ומרחבי שדותיך
ושיר נתת בפיי, הוא שיר ההודיה
להשמיעו הרחק הרחק מגבולותיך

והוא שמור בלב זה שיר הרגבים
וברחבי נכר מולדת יעטפנו
ורבבות אחי בניך הטובים
יקשיבו לו דומם וירגעו ממנו.

ועת נשוב ארצי, שבעי געגועים
צמאים לחמתך, לשפע טובותיך,
יחזר לך אז השיר מלב בנים גאים
וטוב יהיה לצע' ד ברחבי שדותיך!

השקדיה פורחת

אנחה: דאנא
לחן: א. רבינא

השקדיה פורחת
ושמש פז זורחת
צפרים מראש כל גג
מבשרות את בוא החג:
טו' בשבת הגיע
חג לאילנות!

אנחה: נמזוג כוס שלישית - חציה יין לבן וחציה יין אדום. כוס זו מסמלת את האביב. נשתה לחיים!

מה יפית האביב

סיפה:

פסדה כאח

הציצית יפרחו

זהלת חייט תמיד

מה יפית האביב

מה נצמת האביב!

באביב פורחים בארצנו מינים רבים של פרחי אודם. תחילה מופיעות הכלניות, ואחריהן עולות בהר הנוריות והדמומיות. האדמוניות מתחבאות בסתר החורש הלח, ולבסוף, כשהאביב בעיצומו, מופיע דם המכבים, כדי להזכירנו את מעשי גבורתם.

קריאה:

ולס להגנת הצומח

קריאה:

מלים ולחן: נעמי שמר

כבר פורחים נרקיסים בשמורות-הטבע
מרבדים נפרשים בשפלת-החוף
כלנית וכרכום, אלף גון וצבע
והחוק שאומר - כאן אסור לקטוף!

רק עלי אין החוק משגיח
רק עלי איש אינו שומר.
לו היו לי עלי-גביע
אז היה מצבי אחר!

ציפורים נדירות כבר דוגרות בסלע
אילנות נדירים נשמרים לחוד.
איילות נבהלות מסתכלות בשלט,
בו כתוב בפירוש שאסור לצוד.

רק עלי עוד לא שמו שלט,
מסביב אין לי כל גדר.
לו הייתי - נאמר - איילת,
אז היה מצבי אחר!

אדוני, הזהר, אל תגע באיריס!
צבעוני-ההרים הוא מחוץ לתחום!
כל גבעה נישאה בשולי-העיר היא
שטח בר מגודר ואזור רשום!

- אז אני לפעמים חושבת
כי היה זה אולי רצוי.
לו הייתי נרקיס או רקפת
או אפילו איזה בן-חצב מצוי.

הסתכלו מה שקורה לי בדרך:
כל אחד עובר-חוטף-קוטף-קולע לו זר -
לו הייתי חיה או פרח,
אז היה מצבי אחר!

(מגביהים את פרי החרוב, אגוזים ושקדים)

קריאה:

זרע החרוב זעיר מאוד, משקלו קראט אחד, אך הוא מצמיח עץ ענק,
הגדל בתנאי יובש קשים. אף שלא נזכר החרוב בתנ"ך, זכה להציל את
ר' שמעון בר יוחאי כשברח מאויביו, והיו פירות החרוב מקיימים את
נפשו של צדיק זה מערב שבת לערב שבת!

פעם היה חוני המעגל הולך בדרך, וראה איש זקן נוטע חרובים. אמר
לו: כלום ברי לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו? ענה לו: כשם
שנטעו אבותי לי, כן נוטע אני לבני!

קריאה:

כשיצאו בני ישראל לגולה, העלו את זכר ארץ ישראל באכילת חרובים, אגוזים ושקדים. נעשה גם אנו כמוהם ונטעם חרוב, אגוז ושקד מפרי הארץ.

אנחה:

אל אֵינָת אֵלֶּנּוּ יִרְדְּתִי

שיר:

שיר השירים
לחן: שרה לוי-תנאי

אל אֵינָת אֵלֶּנּוּ יִרְדְּתִי
לראות פְּאֵי הַנַּחַל
לראות הַפְּרָחָה הַסֶּפֶן
הַנֶּצֶו הַרְיֹמוֹנִים.

לִכְה דוֹדִי, נִצַּא הַשְּׂדֵה,
נִלְיִנָה בַּכִּפְרִים נִשְׁכִּימָה לְכַרְמֵי
נִרְאָה אֶת-פְּרָחָה הַסֶּפֶן
פְּתַח הַסְּמָדָר.

אמרו חז"ל: "כל שמעשיו מְרַבֵּין מחכמתו, למה הוא דומה? לאילן, שענפיו מועטין ושרשיו מרבין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר: והיה כעץ שתול על מים, ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה כי יבוא חום, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי".

קריאה:

והיה כעץ תוף

שיר:

ירמיהו
לחן: אמיתי נאמן

והיה כעץ תוף
עץ תוף על אים
הו, הו, הו, הו
עץ תוף על אים

נמזוג לכולנו כוס רביעית של יין אדום. היין האדום מסמל את הקיץ, היא עונת האסיף המסיימת את העונה החקלאית. (עדיין לא שותים)

אנחה:

תפילה לאילון

קריאה:

המנון שמורות הטבע של מוזמביק. **תראום: ד'די מנוסי**

אני המסיק בקרה את ביתך
ואני אבוקה בלילות חשכה
ואני הצל ביום קיץ לוחט
ואני המשען לישיש הצועד

אני המניב את הפרי המובחר
למען תרווה בו גרונך הניחר
ובצאתך לפרנס משפחה מחכה
אני חץ וקשת ואני החֶכָה.

כי אני הקורֶה שהקימה בקתה,
ואני השולחן, ואני המיטה
ואני הוא הסף ואני המשקוף,
ואני הידית שהפכה למנוף.

ואני הגלגל ואני הקרון
ואני הארון למסע אחרון...

משום כך אדוני העובר והשב
אל תפגע בי לשווא!
אל תפגע בי לשווא!

נסיים בברכה:

קריאה:

יהי רצון שימלאו העצים שפע הודם של פירות ושיגדלו ויבשילו פירות
אלה מראשית השנה ועד סופה לטובה ולברכה, לחיים טובים
ולשלום!

לחיים!

אמנא:

ואנו נתברך: יהי רצון

שג'נות החברות הטובה
בזכות המשפחה המארחת סדר זה,
בזכותן של ארבע כוסות
ובסגולתם של פירות ארץ ישראל,
נזכה להגשמת כל ערכינו,
שכל אחת ואחד
שכל צמח ועץ
יתנו את פריהם המיוחד להם בקחילה ובטבע,
לאהבה, להנאה ולבריאות איתנה
לחיים טובים ולשלום!
אמן!

חסל סדר טוי בשבט. כאשר זכינו לסדר אותו בשנה זו, יהי רצון
שנזכה לעשותו גם בשנה הבאה, ויהי רצון שנרבה לשתול אילנות
בארץ ישראל!

אמנא:

שירי: (שפירט אשיפוי ט'ו' השבט, שיפוי טב'ט, ע'צ'יט, פריח'ט
 ו'ט'ו) הנה כמה טע'ימות...

אן האקורות, ויקרא יט', כ"א' זחן: זאמי-תיאני

כי תבואו אל הארץ
 ונטעתם כל עץ תחילה
 ונתן העץ פריו, והארץ יבולה.

עת לנטוע אילנות
 עת לנטוע אילנות
 עת לנטוע ולבנות.

שיר השתיל

מ'יט: יזחק שנהר
 זחן: יואל ולבה

האיילן

מ'יט: ה. ספורטה
 זחן: מ. זעירא

אור ותכלת על ראשי,
 ענפי נעים ברוח,
 צמחתי הומה, צמחתי הומה.
 הו-הו...

בין בדי צפורת שיר
 בצלי ענף ינוח
 איש האדמה, איש האדמה.
 הו-הו...

גם בעיר וגם בכפר
 ילד קום ישכים
 ויצא לגיא ולהר
 עם שתילים ירוקים.

זה היום ניטע ונשתול
 ונכה פה שורש
 עוד שנה ועוד שנה
 והנה פה חורש.

פזמון: שירו שיר לשתיל
 מיהודה ועד הגליל
 טע ושתול, שתול וטע
 גם אני וגם אתה.

אל החורש

זחן: זאמי

מ'ידי: e. מ'זר

אל החורש הקרוב, רוב, רוב
 האכתי לי פרחים לקטוף, טוף, טוף,
 ובחורש שקט הס, הס, הס,
 רוח קל חלף ואלו, אלו, אלו.

נא האידו לי ציבור, פוה, פוה,
 עד כמה שניט אספור, פוה, פוה ?
 - עד מאה עשרים שנה, נה, נה,
 ולדתי הקטנטנה, נה, נה.

